

Panslawizm wczoraj, dziś jutro

red. Z. Chyra-Rolicz, T. Rokosz, Pracownia Wydawnicza
Wydziału Humanistycznego UPH, Siedlce 2016

Panslawizm jako ruch ideowy i polityczny doszedł do głosu w XIX wieku jako wyraz dążenia do zjednoczenia Słowian. Rozwijał się on wielotorowo na terenie różnych krajów. Jak wskazują na to sami redaktorzy, Zofia Chyra-Rolicz oraz Tomasz Rokosz, ruch ten wielokrotnie znajdował się w kręgu eksploracji empirycznej, wnosząc do literatury przedmiotu wiele treści podkreślających wciąż aktualne wartości. Monografia składa się z 17 artykułów autorstwa przedstawicieli różnych europejskich ośrodków naukowych, co niewątpliwie jest wartością dodaną tejże publikacji. Na uwagę zasługuje również fakt, iż autorzy poszczególnych artykułów nie skupiają się wyłącznie na treściach odległych historycznie, ale podejmują również problematykę współcześnie odradzającego się panslawizmu oraz jego perspektyw.

Publikację otwiera rozprawa *Panslawizm – idea żywa czy zapomniana?* autorstwa Zofii Chyra-Rolicz (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczna, Siedlce), który wprowadza czytelnika w problematykę panslawizmu przedstawiając rozwój tego ruchu w kontekście politycznym i społeczno-kulturalnym na terenie Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej rozpoczynając od czasu Habsburgów, a kończąc na okresie transformacji. Autorka akcentując aktualność idei poprzez *lansowanie słowiańskiej kultury ludowej* (s. 40) w pierwszej dekadzie XXI wieku zwraca uwagę na uwikłanie idei panslawizmu w rozgrywki polityczne.

Kolejny artykuł *Первые русские идеологи панславизма* М.П. Погодин К. С. Аксаков, którego autorką jest Iskra Wasiljevna Czurkina (Instytut Słowianoznawstwa, Rosyjska Akademia Nauk, Moskwa) stanowi odniesienie do źródeł idei wspólnoty słowiańskiej. Autorka zwraca uwagę na to, iż idea wspólnoty narodów słowiańskich narodziła się podczas działalności Świętych Cyryla i Metodego. Wiele uwagi autorka poświęca postaci Konstantego Aksakowa, który wniósł wiele w rozwój słowianofilstwa.

Joachima Lelewela wizja dziejowej roli Słowian, Henryka Słoczyńskiego (Uniwersytet Jagielloński, Kraków) stanowi przedstawienie stanowiska romantyków, akcentujących fakt realizacji wartości uniwersalnych przez jeden naród za którym pozostałe winny podążać. Autor zaakcentował Lelewelowskie postrzeganie fenomenu Słowian wyrażające się w trwaniu w tradycji.

W kolejnym artykule *Idea słowiańska jako narzędzie działalności patriotycznej* autorstwa Ireny Bilińskiej (Studium Europy Wschodniej, Uniwersytet Warszawski) przedstawiono postać Andreja Sládkoviča, poety słowackiego. Zwrócono uwagę na propagowanie motywu jednego narodu słowiańskiego akcentowanego w twórczości romantycznej oraz fakt, że Sládkovič *widział potrzebę odrodzenia tożsamości narodu słowackiego na gruncie kultury, szkolnictwa i religii, które miałyby przygotować Słowaków do przyszłego wystąpienia politycznego* (s. 75).

Panslawizm w twórczości Henryka Kamieńskiego, Lucyny Wiśniewskiej-Rutkowskiej (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) stanowi przedstawienie życia i twórczości tytułowej postaci, głoszącego ideologię ludową. Autor przedstawił wizerunek Rosji naszkicowany przez Kamieńskiego w tekście *Rosja i Europa*, zarzucając mu nadmierną przychylność wobec Rosji, zwracając jednak uwagę na to, że kwestia ta była postrzegana negatywnie przez większość twórców, tym samym krytykowana. Mimo tej krytyki, autor zwraca uwagę na walory tekstu *Rosja i Europa*, będącego nośnikiem cennej wiedzy.

The Balkan Slavs solidarity Turing the Great Eastern Crisis (1875-1878) and their assistance to Russian in the Russo-Turkish War (1877-1878), Borche Nikolow (Uniwersytet Świętych Cyryla i Metodego w Skopje, Instytut Historii, Republika Macedonii). Autor zwraca szczególną uwagę na integrację działań narodów bałkańskich w działaniach przeciwko Imperium Osmańskiemu.

Kolejny artykuł *Осмысление идеи славянского единства в творческом и публицистическом наследии Алексея Хомлякова* Danuty Szymonik (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach) stanowi przedstawienie idei jedności Słowian w twórczości Aleksyjeja Chomjakowa. Podstawą interpretacji wspomnianej idei są dzieła: *Jermak*, *Dimitr Samozwaniec*, *Pieśń rosyjska*, *Zapomnienie* i inne. Autorka zwraca uwagę na akcentowaną przez Chomjakowa

historyczną i mesjanistyczną rolę Rosji oraz konieczność odnowienia Kościoła prawosławnego i modernizacji całego chrześcijaństwa.

Słowianofilstwo Tadeusza Micińskiego, Sławomira Sobieraja (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Wydział Humanistyczny). Na wstępie autor wyjaśnił podstawowe sformułowania użyte w opisie zjawiska zwracając uwagę na semantyczną wielorakość ich zastosowań. Następnie odniósł się do twórczości Tadeusza Micińskiego zwracając uwagę na motywy i symbole ujęte w jego tekstach. Zwraca uwagę na nawiązania do przedhistorii Słowian, legend, podań, bajek ludowych. W ostatniej części artykułu zaakcentowano również poglądy polityczne Micińskiego.

Panslawizm czy pan rusycyzm?, czyli „Słowiańszczyzna a la fourchette”. O idei jedności słowiańskiej w twórczości Tadeusza Micińskiego, Elżbiety Flis-Czerniak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin) ponownie zwrócono uwagę na niezwykle istotną, występującą w twórczości Micińskiego ideę jedności Słowian. Autorka zwraca uwagę na dylematy związane z absorpcją tej idei u schyłku XIX i na początku XX w.

Франк Вольман и его полемики о панславизме, Ivo Pospisil (Uniwersytet Tomasza Masaryka, Brno, Republika Czeska). Artykuł skupia się na publikacji *Literatura Słowian* (2012) autorstwa Franka Wollmana., który w swym traktacie, skupiającym się na idei panslawizmu, polemizuje z niemieckimi i polskimi slawistami.

Болгария и русский панславизм, Marina Gienadijewna Smolianinova (Instytut Słowianoznawstwa, Rosyjska Akademia Nauk, Moskwa). Autorka, odwołując się do myśli ujętej w literaturze rosyjskiej, opisuje ideę Słowianofilstwa zwracając uwagę na żądania ludzi ją propagujących, odnosząc się również do realiów politycznych. Zwraca uwagę na przejęcie tychże idei przez Bułgarów, akcentując treści szczególnie im bliskie. Autorka prezentuje postać YI Venelina, który wpisuje się w prezentowaną ideę.

W kolejnym artykule *Panslawizm i pan rusycyzm w doktrynie politycznej Lwa Trockiego*, Renaty Tarasiuk (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Wydział Humanistyczny) przedstawiono fundamenty trockizmu, biografię Lwa Trockiego. Autorka w swej publikacji zwróciła szczególną uwagę na rolę jaką Trocki spełnił w historii stając się legendą działań skierowanych przeciwko Stalinowi

i Sowieci. Zaakcentowano również tożsamość żydowską Trockiego oraz jej związek z wizją „świętej Rosji”.

Koncepcje współpracy słowiańskiej w II Rzeczypospolitej: piśmiennictwo za lata 1945-2011, Sebastian Grudzień (Uniwersytet Jagielloński, Kraków). Dokonując przeglądu literatury autor zwraca szczególną uwagę na publikacje propagujące ideę jedności Słowian podkreślając, że prace naukowe z tego zakresu pojawiły się dopiero na początku lat sześćdziesiątych XX wieku.

Obraz wsi czeskiej w świetle „Świata Słowiańskiego” – periodyku słowianofilów polskich sprzed I wojny, Romuald Turkowski (Uniwersytet Warszawski). Autor skupia się na aktywności polskich słowianofilów skupionych wokół magazynu „Świat Słowiański”, publikowanego w Krakowie przed I wojną światową. Przedstawiono miejsce Czechów wśród słowiańskich sąsiadów bliższych i dalszych. Przytoczono dane statystyczne dotyczące struktury Słowian zamieszkujących Europę. Zwrócono uwagę na różnicowanie religijne Słowian oraz aktywność polityczną. Wielość informacji o innych krajach słowiańskich zaburza nieco przejrzystość obrazu wsi czeskiej.

Percepcja idei „russkowo mira” na Ukrainie, Rostysław Kramar (Uniwersytet Warszawski). Autor przedstawia koncepcje „russkowo mira” na Ukrainie przedstawiając jego związek z panslawizmem. Język rosyjski jest w opisywanej koncepcji głównym spoiwem różnorodnej wspólnoty. Zwraca uwagę na związek tej idei z Kościołem prawosławnym oraz na dwuznaczność pojęcia „ruskij mir” (Rosja, Ruś). Autor zwraca uwagę na spór toczący się na Ukrainie wokół tego pojęcia.

Przyczynek panslawizmu w kontekście ideologii państwowej współczesnej Białorusi, Józef Ziemczonok (Uniwersytet Warszawski). Autor zwraca uwagę na doktrynę polityczną Republiki Białoruskiej, której oficjalna propaganda sprzyja zachowaniu cywilizacji wschodniosłowiańskiej.

Panslawizm w muzyce Ludomira Michała Rogowskiego (1881-1945), Jolanta Guzy-Pasiak (Instytut Sztuki PAN, Warszawa). Autorka wychodząc od opisu koncepcji panslawizmu zwraca uwagę na postać Ludomira Michała Rogowskiego, który „odnalazł wspólne założenia ideowe i artystyczne z Czechami, Chorwatami, Serbami (s. 274). Przedstawia bogactwo twórczości kompozytora odwołującego się do ludowych wzorców słowiańskich.

Książka porusza bardzo ważną problematykę budzącą jednocześnie wiele emocji. Niewątpliwym walorem recenzowanego dzieła jest jego różnorodność, budująca szerokie spojrzenie na problematykę panslawizmu.

Izabela Kochan

Wydział Pedagogiczny

Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie